

ARAŞTIRMA / RESEARCH

Kurum bakımında yaşayan ve evlat edinilen çocuk ve ergenlerin ruhsal bozukluklar açısından karşılaştırılması

Comparison of adopted children and adolescents with the ones living in institution care in terms of mental disorders

Yasemin Yulaf¹, Funda Gümüştas²

¹İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Turkey

²İstanbul Sağlık Bakanlığı Marmara Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, İstanbul, Turkey

Cukurova Medical Journal 2019;44(3):904-910.

Abstract

Purpose: This study aimed to compare the children and adolescents living with the care of the institution and those who were adopted in terms of mental disorders.

Materials and Methods: In this study, 31 adopted child who were admitted to Tekirdağ State Hospital compared with 57 children living in the institution. DSM-5 diagnostic criteria, frequency of drug treatment, depression, attention deficit, hyperactivity and behavior problem levels and sociodemographic data forms were examined retrospectively.

Results: The prevalence of conduct disorder and antipsychotic drug use were found to be higher in the patients living in the institution. Similarly, the depression and attention deficit symptom levels of this group were significantly higher than the adopted group. The diagnosis of anxiety disorder was significantly higher in the adopted children than in children living in the institution.

Conclusion: It is noteworthy that accompanied by symptoms of internalization, such as depressive and attention deficit, in the diagnosis of conduct disorder in children living in institution care. Whether supportive psychotherapeutic approaches to internalization symptoms can lead to improvement in conduct disorder symptoms as well as psychopharmacological treatments is a matter of concern.

Keywords: Institutional care, adopted, child, adolescents, mental disorder

Öz

Amaç: Bu çalışmada kurum bakımında yaşayan çocuk ve ergenler ile evlat edinilenlerin ruhsal bozukluklar açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu çalışmada Tekirdağ Devlet Hastanesi çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran 31 evlat edinilen ve 57 kurumda kalan çocuk ve ergenin dosyaları geriye dönük olarak incelendi. Olguların yaş, cinsiyet, DSM-5'e dayalı psikiyatrik tanıları ve psikiyatrik ilaç tedavisi kullanma sıklıkları, öğretmen ve öz bildirim ölçekleri ile depresyon, dikkat eksikliği, hiperaktivite ve davranım sorun düzeyleri verileri elde edildi.

Bulgular: Kurum bakımında yaşayan olgularda davranım bozukluğu tanısı oranları ve antipsikotik ilaç kullanımı sıklığı daha yüksek bulundu. Aynı şekilde bu grubun depresyon ve dikkat eksikliği belirti düzeyleri evlat edinilen gruba göre anlamlı düzeyde yüksek tespit edildi. Evlat edinilen çocuklarda ise anksiyete bozukluğu tanısı kurum bakımındaki çocuk ve ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksekti.

Sonuç: Kurum bakımında yaşayan çocuklarda davranım bozukluğu tanısına depresif ve dikkat eksikliği gibi içselleştirme belirtilerinin eşlik etmesi dikkat çekici bir bulgudur. İçselleştirme belirtilerine yönelik destekleyici psikoterapötik yaklaşımların, psiko-farmakolojik tedavilerin yanısıra davranım bozukluğu belirtilerinde de düzelmeye sağlayıp sağlayamayacağı merak konusudur.

Anahtar kelimeler: Kurum bakımı, evlat edinilen, çocuk, ergen, ruhsal bozukluk

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Yasemin Yulaf, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Turkey E-mail: yyulaf@gelisim.edu.tr
Geliş tarihi/Received: 28.12.2018 Kabul tarihi/Accepted: 01.02.2019 Çevrimiçi yayın/Published online: 15.03.2019

GİRİŞ

Ebeveynler çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getiremedikleri zaman, ihmal, istismar, bir veya iki ebeveynin ölümü, yoksulluk, boşanma, ebeveyn/lerin psikiyatrik hastalığı ya da aile içi diğer sorunlarda çocuk ve ergenler korunma amaçlı kurum bakımına alınabilirler¹. Çocuk evi çocukların korunmasından, fiziksel ve psikososyal gelişiminden sorumlu olan ve çocukların eğitimini sağlamakla yükümlü olan kurumdur². Zorlu ve olumsuz yaşam olayları ile erken çocukluk dönemi ruhsal sorunları arasında ilişki olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur^{3,4}.

Ailesinin çocukla iletişim kurmaya devam edip etmemesi, devam ediyorsa bu iletişimin çocuk ruh sağlığı açısından sağlıklı olup olmaması gibi etkenler, çocuğun çocuk evine yerleştikten sonra da ruh sağlığını etkileyen önemli faktörlerdendir. Lee ve arkadaşlarının 2010 yılında yaptıkları araştırmada, çocukların ebeveynlerini görmeye devam etmeleri durumunda, aile hayatındaki düzensizliğin çocuğun ruh sağlığı üzerinde, hem kuruma yerleşmeden önce, hem de yerleştikten sonra olumsuz bir etkisi olduğu tespit edilmiştir⁵.

Kurum bakımında yetiştirilen çocuklarda psikopatoloji görülme sıklığının kendi ailesinde büyüyen çocuklara kıyasla daha sık görüldüğünü gösteren pek çok çalışma vardır⁶⁻⁸. Çocuklarda görülebilecek bu psikopatolojilerin önlenmesi açısından, çocuğun daha zengin bir uyarana maruz kalması, aile ortamında büyümesi ve daha kaliteli ve birebir ilgi görmesi için, uygun koşullar sağlandığında evlat edindirilebilir. Juffer ve van IJzendoorn'un 2005 yılında yaptıkları bir metaanaliz çalışmasında, evlat edindirilmeden önce olumsuz yaşam deneyimi olan ve özellikle kurum bakımında kalan çocuklarda, dışsallaştırılmış problemlerin evlat edinilmeden önce kurum bakımı ve benzeri bir deneyimi olmayan çocuklara kıyasla daha fazla görüldüğü gösterilmiştir⁹. MacLean 2003 yılında yaptığı bir araştırmada, dışsallaştırılmış problemlerinin şiddetinin evlat edinilme yaşı ile doğru orantılı olduğunu göstermiştir¹⁰. Benzer şekilde kurum bakımında kalan çocuklarda, öğretmen bildirimine dayalı doldurulan ölçeklerde dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik belirti düzeyleri kurum bakımında kalmadan evlat edinilen çocuklar ve biyolojik ebeveyni ile yaşayan çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur ve evlat edindirilme yaşı arttıkça dikkat eksikliği sorun düzeylerinin arttığı bildirilmiştir¹¹. Evlat Edinme; durumu evlat edindirilmeye uygun bir çocukla, durumu evlat

edinmeye uygun kişi/eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır¹².

Yapılan araştırmalarda evlat edinilen çocukların, kendi aileleri ile yaşayan akranlarına kıyasla daha çok çocuk ruh sağlığı birimlerine getirildikleri gösterilmiştir^{9,13}. Öte yandan, Altınoğlu Dikmeer ve arkadaşları yaşanan bu sorunların tek başına evlat edinilmiş olmaya bağlı olmadığını ve gelişimsel süreç içinde ele alınması gerektiğini vurgulamıştır¹⁴.

Ülkemizde bu alanda yapılmış araştırmaların sayısı oldukça azdır. Ayaz ve arkadaşlarının 2011 yılında yaptıkları bir araştırmada 3-5 yaş arası kurum bakımında olan çocuklarda toplum örneklemine kıyasla ruhsal bozukluk görülme oranlarının daha yüksek olduğunu bulmuştur¹⁵. Şimşek ve arkadaşları, kurum bakımında olan 6-18 yaş arasında 674 çocuk ve ergeni davranış ve duygusal sorunlar açısından ailesiyle yaşayan aynı yaş grubu ile karşılaştırmış ve sorun davranış görülme sıklığının kurum bakımında olan grupta anlamlı olarak daha yüksek olduğunu tespit etmiştir⁸. Altınoğlu Dikmeer ve arkadaşları ise 2014 yılında evlat edinilmiş ve biyolojik ailesi yanında yaşayan çocukların davranışsal ve duygusal sorunlarını karşılaştırmış ve evlat edinilmiş çocukların hiç bir ölçümde, biyolojik aileleriyle yaşayan akranlarından farklı olmadıkları sonucuna varmıştır¹⁴. Ülkemiz örnekleminde kurumda kalanlar ile evlat edinilenleri, ruhsal bozukluklar açısından karşılaştıran bir araştırmaya ulaşamamıştır. Bu nedenle çalışmamız kurum bakımında olan ve evlat edinilen çocuk ve ergenlerin ruh sağlıklarını karşılaştırmayı amaçlayan ilk araştırma olması açısından değer taşımaktadır.

Bu çalışmada, kurum bakımında büyümekte olan çocuk ve ergenler ile evlat edinilenler arasında psikiyatrik tanılar, psikofarmakolojik tedavilerin, depresif, dikkat eksikliği, hiperaktivite ve davranım sorunu belirti düzeylerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tekirdağ Devlet Hastanesi çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine 1 Haziran 2015 ve 1 Eylül 2016 tarihleri arasında başvuran 6-17 yaş arası tüm çocuk ve ergenler çalışmanın evrenini oluşturdu. Olasılıklı olmayan örnekleme türlerinden amaçlı örnekleme yöntemiyle, polikliniğe belirtilen tarihlerde başvuranlar arasında, evlat edinilme öyküsü olan 6-17 yaş arası çocuk ve ergenler ile aynı yaş grubundaki

sosyal hizmetler kurumunda yaşayan çocuk ve ergenlerin tümü çalışmanın örneklemini oluşturdu.

Öz bildirim ölçeğini doldurmada güçlük yaşayabilmeleri ve öğretmen derecelendirme ölçeğinde mevcut zihinsel ve iletişimsel problemlerinin karıştırıcı faktör olabilmesi nedeniyle orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizlik (n:3), hafif düzeyde zihinsel yetersizlik (n:15), otizm (n:3) tanısı olan çocuklar çalışma dışı bırakıldı.

İşlem

Belirtilen tarihlerde çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran, evlat edinilme ve kurumda yaşama öyküsü olan çocuk ve ergenlerin dosyaları geriye dönük olarak incelendi. Dosya incelemeleri sonucu çocuk ve ergenlerin DSM-5'e dayalı psikiyatrik tanılarına ve psikofarmakolojik tedavilerine ulaşıldı. Öz bildirim ve öğretmen bildirimli ölçekler ile çocukların depresyon, davranım, karşı gelme, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik sorun düzeyleri elde edildi. Evlat edinilen çocuk ve ergenler ile kurumda yaşayanlar psikiyatrik tanı oranları ve sorun düzeyleri açısından karşılaştırıldı.

Tüm örneklemin yaş ortalaması $11,89 \pm 3,2$ idi. Olguların % 61,4'ünü (n=54) kız çocuk ve ergenler, % 38,6'sını ise (n=34) erkekler oluşturmaktaydı. Kurum bakımında kalan çocuk ve ergenlerin ebeveynlerinin eğitim ve çalışma durumlarına ilişkin bilgiler dosyalarında mevcut değildi. Evlat edinilen gruptaki çocukların evlat edinmiş ebeveynlerine ilişkin sosyodemografik veriler elde edildi. Annelerin %54,8'i (n=17) bir işte çalışıyordu, %48,4'ü (n=15) ilkököl mezunu idi. Babaların % 90,3'ü (n=28) bir işte çalışıyordu, % 41,9'u (n=13) ilkököl mezunu idi.

Ölçekler

Conners Öğretmen Derecelendirme Ölçeği (CÖDÖ)

CÖDÖ, öğrencilerin sınıf içi davranışlarının öğretmenleri tarafından derecelendirilmesi amacı ile Conners tarafından (1969) geliştirilmiştir¹⁶. Ölçeğin ilk formu 39 madde içerirken, daha sonra geliştirilen kısa formu (1973) ise 28 madde içermektedir¹⁷. 28 maddelik formun kullanılarak CÖDÖ'nün Türkçe uyarlama çalışmaları 1995, 1997 ve 2007 yıllarında yapılmıştır¹⁸⁻²⁰. Ölçekten alınan yüksek puanlar yıkıcı bozukluklara özgü belirtilerin yoğunluğunu göstermektedir. CÖDÖ'de sorular öğretmenler tarafından 4'lü likert skalası üzerinde

doldurulmaktadır. "Hiçbir zaman", "nadiren", "sıklıkla" ve "her zaman" seçenekleri sırasıyla; "0", "1", "2" ve "3" olarak puanlanmaktadır. 2007 yılında Dereboy ve arkadaşları tarafından uygulanan Conner't ölçek geçerlilik çalışmasında, Cronbach'ın alfa katsayılarını tüm CÖDÖ-28 için 0.95 olarak hesaplanarak kendi içinde iç tutarlılığı yüksek ve güvenilir bulunmuştur²⁰.

Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ)

Kovacs tarafından geliştirilen, 6-17 yaşları arasındaki çocuklara uygulanabilen, 27 maddelik öz bildirim ölçeğidir²¹. Her maddeye 0-2 arasında bir puan verilir. Bu puanların toplamıyla ölçek puanı elde edilir. Bu ölçekten alınabilecek en yüksek değer 54 puandır. Toplam puan yükselmesi depresyon düzeyinin arttığını göstermektedir. Ülkemizde geçerlilik güvenilirlik çalışması Öy tarafından yapılmış, test-tekrar test güvenilirliği 0.80 ve patolojik kesim noktası 19 puan olarak saptanmıştır²².

İstatistiksel analiz

Çalışmada SPSS 20.00 programı kullanılarak yüzde, ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler elde edildi. Kategorik değişkenlerin incelenmesinde ki-kare testi, sürekli değişkenlerin incelenmesinde normal dağılım gösteren bağımsız iki grupta T testi kullanıldı. Normallik değerlendirmesi için histogram grafiği, varyasyon katsayısı, çarpıklık ve basıklık değerleri, detrended grafiği ve normallik testleri olmak üzere beş ayrı kategori incelendi, en az üç kategoriden normallığı sağlama koşulu arandı. Normallik testi olarak örneklem sayısı 70'in üzerinde olduğu için Kolmogorov-Simironov testi kullanıldı (p değeri tüm sürekli değişkenler için 0,20). Depresyon, dikkat eksikliği ve davranım sorunu belirti düzeylerine yaş ve cinsiyetin etkisi doğrusal regresyon analizi ile incelendi. Sonuçlar %95 güven aralığında, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi.

BULGULAR

Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine belirtilen tarihlerde başvuran 2456 çocuk ve ergenin 109'unda evlat edinilme veya sosyal hizmetler kurumunda yaşama öyküsü mevcuttu. Zihinsel yetersizlik ve otizm tanıları olan çocuk ve ergenler çalışma dışı bırakıldı, 31 evlat edinilen ve 57 kurumda yaşayan olgu ile çalışmaya devam edildi. İki grubun yaş ortalaması ve cinsiyet dağılımları arasında anlamlı farklılık bulunmadı ($p > 0,05$). Kurumda yaşayan

çocuklarda davranım bozukluğu tanısı ve atipik antipsikotik kullanım oranları evlat edinilen çocuk ve ergenlere göre anlamlı düzeyde yüksekti. Evlat

edinilen grupta ise anksiyete bozukluğu oranı anlamlı olarak yüksek bulundu ($p<0.05$) (Tablo 1).

Tablo 1. Grupların psikiyatrik tanıları ve ilaç tedavisi kullanma sıklıkları

	Evlat edinilen N (%)	Kurumda yaşayan N (%)	P
Yaş, ort±ss	11.47±3.28	12.12±3.16	0.362
Erkek	9 (29)	25 (43.9)	0.256
DEHB	11 (35.5)	11 (19.3)	0.094
Davranım Bozukluğu	0 (0)	22 (38.6)	0.000**
KOKGB	7 (22.6)	11 (19.3)	0.715
Depresyon	1 (3.2)	7 (12.3)	0.251
Anksiyete Bozukluğu	8 (25.8)	2 (3.5)	0.003*
OKB	1 (3.2)	0 (0)	0.352
Psikoz	0 (0)	1 (1.8)	0.648
Madde kötüye kullanımı	0 (0)	2 (3.5)	0.538
Antipsikotik kullanımı	8 (25.8)	34 (59.6)	0.001*
Stimülan kullanımı	6 (19.3)	11 (19.3)	0.752
Antidepresan kullanımı	14 (45.2)	21 (36.8)	0.829

* $p<0,01$ ** $p<0,001$

Çocukların öğretmen bildirimli psikiyatrik sorun belirti düzeyleri ile öz bildirim depresyon belirti düzeyleri Tablo 2'de sunulmuştur. Kurumda yaşayan

çocuk ve ergenlerin depresyon, davranım sorunu, dikkat eksikliği düzeyleri evlat edinilenlere göre anlamlı düzeyde yüksek tespit edildi ($p<0,05$).

Tablo 2. Gruplara göre ölçek puanları

ort±ss	Evlat edinilen	Kurumda yaşayan	P
Çocuk Depresyon Ölçeği	12.46±6.73	17.39±5.82	0.005**
Conners Öğretmen Ölçeği			
Hiperaktivite	8.57±6.64	12.70±8.62	0.131
Dikkat Eksikliği	11.50±7.04	16.83±6.37	0.022*
Davranım sorunu	12.13±10.29	21.05±9.18	0.018*

* $p<0,05$

Tablo 3. Yaş ve cinsiyetin ölçek puanları üzerine etkisi

	Bağımlı değişken	Bağımsız değişken	F	R ²	B	t	P
Evlat edinilen grup	Depresyon	Yaş	1.084	0.007	0.423	0.939	0.358
		Cinsiyet			3.392		
	Dikkat eksikliği	Yaş	2.057	0.140	0.334	1.284	0.226
		Cinsiyet			0.353		
	Davranım	Yaş	3.935	0.395	0.468	1.693	0.134
		Cinsiyet			0.743		
Kurum bakımında yaşayan grup	Depresyon	Yaş	1.507	0.033	0.078	0.184	0.855
		Cinsiyet			3.637		
	Dikkat eksikliği	Yaş	0.207	0.074	0.121	0.558	0.583
		Cinsiyet			0.059		
	Davranım	Yaş	0.332	0.062	0.675	0.717	0.481
		Cinsiyet			1.732		

* $p<0,05$

Olguların depresyon, dikkat eksikliği ve davranım sorunu belirti düzeylerine yaş ve cinsiyetin etkisi iki grupta ayrı ayrı değerlendirildi. Evlat edinilen çocuk

ve ergenlerde depresyon ve dikkat eksikliği belirti düzeyine yaş ve cinsiyetin anlamlı etkisi bulunmazken, davranım sorunu düzeyi üzerine

cinsiyetin anlamlı etkisi gösterildi. Kurum bakımında kalan çocuk ve ergenlerde ise depresyon, dikkat eksikliği ve davranım sorunu belirti düzeylerine yaş ve cinsiyetin anlamlı etkisi bulunmadı (Tablo 3).

TARTIŞMA

Ruhsal yönden sağlıklı yaşama yollarını geliştiren, ruhsal problemleri, oluşmadan önleme yollarını gösteren bilgi koluna koruyucu ruh sağlığı denilmektedir. Koruyucu ruh sağlığının konusu, ruh hastalıklarını önlemek dışında yaşam uyumsuzluklarını da önlemektir²³. Kurum bakımında büyüyen çocuklarda, bir aile yanında büyüyen çocuklara göre daha fazla ruhsal sorun olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur^{7,8,15}. Bu çalışmada kurum bakımında büyüyen çocuklar ile evlat edinilen çocuklar arasında psikiyatrik sorunlar açısından farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Çalışmamızda kurumda büyüyen çocuk ve ergenlerde evlat edinilen gruba göre anlamlı olarak daha yüksek oranda davranım bozukluğu tanısı olduğu saptanmıştır. Humphreys ve ark.'nın Romanya'da yaptıkları bir takip çalışmasında; davranım bozukluğu gibi dışsallaştırılmış bozukluklar, depresyon gibi içselleştirilmiş bozukluklar ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) hastalıklarının kurumda kalan çocuklarda, kurumda kalmadan koruyucu aile bakımında yaşayanlara göre daha sık görüldüğü bildirilmiştir²⁴. Wük ve arkadaşları 68 kurumda yaşayan çocuğu, 74 evlat edinilmiş ve 76 kendi ailesiyle yaşayan çocuk ile karşılaştırmışlardır ve kurumda yaşayan çocukların tüm psikiyatrik hastalıklar açısından kendi ailesiyle yaşayan çocuklara kıyasla anlamlı olarak daha yüksek oranlara sahip olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada kurumda yaşayan çocuklarda evlat edinilen çocuklara kıyasla DEHB sıklığı anlamlı olarak yüksek bulunmuştur²⁵.

Araştırmamızda anksiyete bozukluğu tanısı, evlat edinilen grupta anlamlı olarak daha fazla tespit edilmiştir. Kaygı bozukluğu tanısı alanların anlamlı olarak evlat edinilen grupta daha fazla olmasının nedeninin evlat edinen ailenin çocuğun sağlığı konusunda daha hassas ve kaygılı davranmasının olabileceği vurgulanmıştır²⁶. Öte yandan başka bir çalışmada ise, kurum bakımı öyküsüne sahip olmak, depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi içe yönelim bozukluklarının görülmesi açısından bir risk faktörü olarak tespit edilmiş ve kurumda kalma süresi arttıkça bu hastalıkların görülme oranının da arttığı belirtilmiştir²⁵.

Araştırmamızda literatürle uyumlu olarak, kurum bakımında büyüyen çocukların evlat edinilen çocuklara göre öğretmen bildirimine dayalı dikkat eksikliği, davranım sorunu ve depresif belirti düzeyleri anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur²⁶⁻²⁸. Çalışmamızda öğretmen bildirimli ölçeklerde evlat edinilen ve kurumda kalan çocukların dikkat eksikliği, depresyon belirti düzeylerinde cinsiyetler arası farklılık bulunmamıştır. Evlat edinilen çocukların davranım bozukluğu belirti düzeylerinde cinsiyetler üzeri farklılık bulunurken, kurumda kalan çocuklarda cinsiyetler arasında davranım bozukluğu belirti puanlarında farklılık gösterilememiştir. Kurumda kalan ve evlat edinilen çocukları karşılaştıran bir çalışmada bulgularımızdan farklı olarak, sadece kurumda kalan çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri erkeklerde kızlara oranla anlamlı düzeyde daha yüksek tespit edilmiştir²⁹. Başka bir çalışmada, kurumda kalan kız ve erkek çocuklarda daha önceden kurumda kalma öyküsü olmayanlara göre dışsallaştırma ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu belirtilerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu bildirilmiştir²⁴. Kurum bakımında olan çocuklarda davranım bozukluğu belirtileri açısından cinsiyetler arasında farkın olmaması, bu dışsallaştırma belirtilerinin kurum bakımında iken bir çeşit kendini savunma biçimi olabileceğini aklımıza getirmelidir. Antipsikotik ilaç tedavisi kullanım oranlarının bu grupta daha sık olduğu ve yaşın davranım bozukluğu belirtileri üzerine anlamlı etkisinin olmadığı çalışmamızın diğer bulgularıdır. Farmakolojik müdahalelerin yanısıra bu çocuklarda davranışçı ve destekleyici psikoterapotik yaklaşımlar da etkili olabilir.

Araştırmanın, sadece çocuk ve ergen psikiyatri polikliniğine başvuran çocuk ve ergenleri kapsamı psikiyatrik tanı oranlarının ve belirti düzeylerinin genel kurum bakımındaki ve evlat edinilen çocuk ve ergenlere göre daha yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Çalışmanın geriye dönük, dosya taraması şeklinde yapılması bir diğer kısıtlılıktır. Çocukların ne kadar süredir kurumda kaldıkları veya ne kadar zaman önce evlat edinildikleri, biyolojik ebeveynleriyle temaslarının devam edip etmediği, kurum bakımı ve evlat edinilme öncesi olası olumsuz psikososyal yaşantılarının niteliği çocukların davranışsal ve duygusal sorun düzeylerini etkileyebilecek karıştırıcı faktörlerdir. Çalışmamızda bu faktörlere ait verilerin bulunmaması diğer bir kısıtlılığımızdır.

Kurum bakımında kalan çocuk ve ergenlerde anlamlı düzeyde yüksek görülen duygusal ve davranışsal

sorunları en aza indirmek ve çocukları gelecekte karşılaşılabilecekleri muhtemel psikiyatrik sorunlardan korumak amacıyla, destekleyici, motivasyonel grup terapilerinin düzenlenmesini önermekteyiz. Uygun görülen çocukların koruyucu aile bakımına yönlendirilmesi veya evlat edindirilmesi de davranışsal sorunların çözümüne yardımcı olabilir. Öte yandan evlat edinilen çocukların da kurumda yaşayan diğer çocuklara benzer özgeçmiş ve genetik yakınlıkları nedeniyle belirli aralıklarla çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları kliniklerinde takip edilmeleri önerilmektedir.

Yazar Katkıları: Çalışma konsepti/Tasarımı: YY; Veri toplama: YY, FG; Veri analizi ve yorumlama: FG; Yazı taslağı: YY; İçeriğin eleştirel incelenmesi: FG; Son onay ve sorumluluk: YY, FG; Teknik ve malzeme desteği: -; Süpervizyon: FG; Fon sağlama (mevcut ise): yok.

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Author Contributions: Concept/Design : YY; Data acquisition: YY, FG; Data analysis and interpretation: FG; Drafting manuscript: YY; Critical revision of manuscript: FG; Final approval and accountability: YY, FG; Technical or material support: -; Supervision: FG; Securing funding (if available): n/a.

Informed Consent: Written consent was obtained from the participants.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: Authors declared no conflict of interest.

Financial Disclosure: Authors declared no financial support

KAYNAKLAR

1. Resmi Gazete. Sosyal Hizmetler Kanunu. Ankara, T.C. Başbakanlık, 24.5.1983.
2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081005-1.htm>.
3. Zeanah CH, Egger HL, Smyke AT, Nelson CA, Fox NA, Marshall PJ et al. Institutional rearing and psychiatric disorders in Romanian preschool children. *Am J Psychiatry*. 2009;166:777-85.
4. Milot T, Ethier LS, St-Laurent D, Provost MA. The role of trauma symptoms in the development of behavioral problems in maltreated preschoolers. *Child Abuse Negl*. 2010;34:225-34.
5. Lee RM, Seol KO, Sung M, Miller MJ. The behavioral development of Korean children in institutional care and international adoptive families. *Dev Psychol*. 2010;46:468-78.
6. Kreppner JM, O'connor TG, Rutte, M, English and Romanian Adoptees Study Team. Can inattention/overactivity be an institutional deprivation syndrome? *J Abnorm Child Psychol*. 2001;29:513-28.
7. Şimşek Z, Erol N, Öztıp D, Müni K. Prevalence and predictors of emotional and behavioral problems reported by teachers among institutionally reared children and adolescents in Turkish orphanages compared with community controls. *Child Youth Serv Rev*. 2007;29:883-99.
8. Şimşek Z, Erol N, Öztıp D, Özcan ÖÖ. Kurum Bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Derg*. 2008;19:235-46.
9. Van Ijzendoorn MH, Juffer F, Klein Poelhuus CW. Adoption and cognitive development. A meta analytic comparison of adopted and nonadopted children's IQ and school performance. *Psychol Bull*. 2005;131:301-16.
10. MacLean, K. The impact of institutionalization on child development. *Dev Psychopathol*. 2003;15:853-84.
11. Le Mare L, Audet K. Attention abilities of Romanian orphans ten years after being adopted to Canada. Poster presented at the International Society for the Study of Behavioral Development, Ottawa, Ontario. 2002;August 2-5.
12. <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/evlat-edinme>
13. Nickman S, Rosenfeld AA, Fine P, MacIntyre JC, Pilowsky DJ, Howe RA. Children in adoptive families: Overview and update. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2005;44:987-95.
14. Altınoğlu-Dikmeçer Pi, Erol Pn, Gençöz Pt. Evlat edinilmiş ve biyolojik ebeveyniyle yaşayan çocukların davranışsal ve duygusal sorunları ve bağlanma düzeyleri ile anne babalarının çocuk yetiştirme stillerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Derg*. 2014;25:234-43.
15. Ayaz, M, Ayaz AB, Başgöl ŞŞ, Karakaya I, Gülen Şişmanlar Ş, Yar A. ve ark. 3-5 yaş grubu kurum bakımındaki çocuklarda ruhsal hastalık sıklığı ve ilişkili etmenler. *Türk Psikiyatri Derg*. 2012;23:82-8.
16. Conners CK. A teacher rating scale for use in drug studies with children. *Am J Psychiatry*. 1969;126:884-8.
17. Conners CK. Rating scales for use in drug studies for children. *Psychopharmacol Bull*, 1973;Özel Sayı:24-28.
18. Şener Ş, Dereboy C, Dereboy F, Sertcan Y. Conners' Teacher Rating Scale Turkish Version-1. *Turk J Child Adolesc Ment Health*. 1995;2:131-141.
19. Dereboy Ç, Şener Ş, Dereboy F, Sertcan Y. Conners öğretmen derecelendirme ölçeği Türkçe uyarlaması-2. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derg*. 1997;4:10-18.
20. Dereboy Ç, Şenol S, Şener Ş, Dereboy F. Conners kısa form öğretmen ve ana baba derecelendirme ölçeklerinin geçerliği. *Türk Psikiyatri Derg*. 2007;18:48-58.
21. Kovacs M. Rating scale to assess depression in school aged children. *Acta Paed Psychiatr*. 1981;46:305-15.
22. Öy B. Çocuk Depresyon Ölçeği: geçerlik güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Derg*. 1991;2:132-5.
23. Sağlık Bakanlığı. Eğitimciler İçin Eğitim Rehberi Ruh

- Sağlığı Modülleri. Ankara, Sağlık Bakanlığı, 2008.
24. Humphreys KL, Gleason MM, Drury SS, Miron D, Nelson 3rd CA, Fox NA et al. Effects of institutional rearing and foster care on psychopathology at age 12 years in Romania: follow-up of an open, randomised controlled trial. *Lancet Psychiatry*. 2015;2:625-34.
  25. Wiik KL, Loman MM, Van Ryzin MJ, Armstrong JM, Essex MJ, Pollak SD et al. Behavioral and emotional symptoms of post-institutionalized children in middle childhood. *J Child Psychol Psychiatry*. 2010;52:56-63.
  26. Miller BC, Fan X, Grotevant HD, Christensen M, Coyl D, van Dulmen M. Adopted adolescents' overrepresentation in mental health counseling: Adoptees' problems or parents' lower threshold for referral? *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2000;39:1504-11.
  27. Stevens SE, Sonuga-Barke E, Kreppner JM, Beckett C, Castle J, Colvert E et al. Inattention/overactivity following early severe institutional deprivation: Presentation and associations in early adolescence. *Abnorm Child Psychol*. 2008;36:385-98.
  28. Beverly BL, McGuinness TM, Blanton, DJ. Communication and academic challenges in early adolescence for children who have been adopted from the former Soviet Union. *Lang Speech Hear Serv Sch*. 2008;39:303-13.
  29. Roy P, Rutter M, Pickles A. Institutional care: Associations between overactivity and lack of selectivity in social relationships. *J Child Psychol Psychiatry*. 2004;45:866-73.